

MCU Khonkaen Campus
30th ANNIVERSARY

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓๐ หมู่ ๑ ต.โคกสี อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร.๐-๔๓๒๘-๓๕๔๖-๗
www.mcukk.com

NIC 2016 The 3rd National
and the 1st International Conferences 2016

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon kaen Campus
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

NIC 2016

The 3rd National and the 1st International Conferences 2016

"Integration of Buddhism with research to develop a sustainable society"

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3
และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1
“พุทธบูรณาการกับการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน”

หน่วยงานเจ้าภาพร่วม Co-Hosts

28 March 2016

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon kaen Campus

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ ระดับนานาชาติครั้งที่ ๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน”

ร่วมกับ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสถาบันเครือข่ายอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ที่ปรึกษา : พระโสภณพัฒนบัณฑิต, ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
พระครูปริยัติธรรมวงศ์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร
อาจารย์จีระ ศรีเสนา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
อาจารย์พลเผ่า เพ็งวิภาศ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
อาจารย์บุญมา ทวิภักดิ์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
ดร.วิทยา ทองดี ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต

บรรณาธิการ : รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

กองบรรณาธิการ : พระครูปริยัติธรรมวงศ์, ดร. พระมหาสำราญ กมมสุทฺธ, ผศ.ดร.

พระมหาโยธิน โยธโก, ผศ. พระมหาประกาศ อาภาโร

รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ดร.นาคพล เกินชัย ดร.สุรพล พรหมกุล ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล

ดร.นิรัช เรืองแสน ผศ.ดร.จรัส ลีกา อาจารย์นิเทศ สนั่นนารี

อาจารย์ชยันต์ บุญพิโย ดร.ปัญญา คล้ายเดช ดร.ธวัชรัตน์ แดงหาญ

อาจารย์ณกนก เมืองโคตร คุณสาริกา ไสวงาม

คุณจารุวรรณ ประวันเน

ศิลปะและรูปเล่ม : พระครูปริยัติธรรมวงศ์, ดร.สุรพล พรหมกุล

คอมพิวเตอร์ดีไซน์ : นายวัชรพงษ์ ผาปจันดา และ พระมหาสุรินทร์ ปสิทธิเมธี

พิมพ์เมื่อ : มีนาคม ๒๕๕๙

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-300-210-5

จัดพิมพ์ในงาน : การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ ระดับนานาชาติครั้งที่ ๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

พิมพ์ที่ : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา ๒๓๒/๑๙๙ ถนนศรีจันทร์
ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๓๒๘-๖๘๙-๙๑ โทรสาร ๐๔๓-๓๒๘-๖๙๒
Email: klungpress@hotmail.com

➢ กฤษ โยทุม	๓๓๔
➢ ไผวรรณ บุริมาตร	๓๔๓
➢ พระมหาอุดร ธมมปณฺโญ	๓๕๗
➢ พระครูปริยัติวิธานเมธี	๓๗๐
➢ พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี	๓๗๙
➢ วันทณีย์ พรรณศรี	๓๘๗
➢ บุญชัย อาทิตยตั้ง	๓๙๗
➢ พระวินัยธรนรินทร์ จันทสโร (วรรณ)	๔๐๖
➢ อภิวัฒน์ พุทธจร	๔๑๓
➢ ดร.ณัฐกร ปังละอ	๔๒๐
➢ พระครูปลัดปริชา จิรนาโค (บัวผัด)	๔๒๒
➢ เสริมศักดิ์ สุขสุขะโน	๔๔๕
➢ พระมหาสมมาส ชุตินฺโต	๔๖๐
➢ พระครูสุตถาภรณ์พิสุทธิ	๔๗๔
➢ เสนีย์ สรรพโส, พระมหาสนอง ปจฺโจปการี, ผศ.ดร.	๔๘๘
➢ ชาลี ชื่นรัมย์	๕๐๓
➢ เสือ สัชชานนท์	๕๑๒
➢ ณัฐสันต์ นันทวัฒน์	๕๒๔
➢ พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ	๕๓๒
➢ พระปลัดสุระ ญาณธโร	๕๔๒
➢ พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ (ภักดีแสน), ดร.	๕๕๕
➢ เอกมงคล เพ็ชรวงษ์	๕๖๙
➢ ปณณวิชัย แสงหล้า	๕๘๐
➢ พระมหานพวิทย์ ขนติโสภณ (นาเมือง), ดร.	๕๙๔
➢ Assoc.Prof. Wichian Chabootbuntharik, Dr. Ratch Sinthugoot	๖๐๔
➢ สมุทรา สงวนสิน	๖๑๙
➢ ดร.ทิพย์วิวัฒน์ ไสชาติ	๖๒๘
➢ พระครูภาวนาวิจิตรคุณ, ดร.	๖๔๔
➢ พระครูวรเจตยาภิรักษ์	๖๕๓
➢ พ.ต.ท.ชุมพล เฟื่องศิริ	๖๖๑
➢ พระครูโอสถกัลยาณธรรม, ดร.	๖๗๖
➢ พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี	๖๘๖
➢ พระมหาสังคม ขยมนฺโต	๖๙๖
➢ พระมหาสุเมธ ติติกโร	๗๐๙
➢ พระมหาแสงมะณี รูปสะอาด	๗๒๐
➢ พล.ต.ดร.ณัฐ สวาสศิริรัตน์	๗๓๐
➢ ประภากร ประกัน	๗๔๔

➤ พระครูปลัดไพฑิระพันธ์ ธมฺมวฑฺฒโน	๗๕๗
➤ พระครูพิศาลโพธิธรรม	๗๖๔
➤ พระครูวรคดีธรรมารักษ์	๗๗๖
➤ พระครูโพธิธรรมานุสาสน์	๗๙๐
➤ พระครูวรวิจิตรสุนทร	๘๐๓
ภาคผนวก	๘๒๐

คำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมวิชาการฯ

คำสั่ง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review)

กลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการตามหลักพุทธธรรม
**Archeological Site Conservation Strategies of the Administrative Priests
According to Buddhism**

พระครูภาวนาวชิรคุณ, ดร.

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการตามหลักพุทธธรรมพบว่า กลยุทธ์ด้านการให้ความรู้พระสังฆาธิการจะต้องส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจภายใต้กรอบของการอนุรักษ์ และต้องมีแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในระดับปานกลาง กลยุทธ์ด้านวิธีการอนุรักษ์ พระสังฆาธิการต้องดูแลรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิมของโบราณสถาน โดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลาง กลยุทธ์ด้านการดูแลรักษาและป้องกัน พระสังฆาธิการต้องกำกับดูแลโบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่ดี โดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลางกลยุทธ์ด้านการติดต่อประสานงานพระสังฆาธิการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานโดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลาง และกลยุทธ์ด้านการสร้างองค์ความรู้พระสังฆาธิการควรดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคม และกรมศิลปากร ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานและนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสื่อสารและเผยแพร่เรื่องโบราณสถาน

คำสำคัญ:กลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถาน,หลักพุทธธรรม

Abstract

From the study of the archeological sites conservation strategies of the Administrative Priests according to Buddhism, it is found from the knowledge strategies that the Administrative Priests need to support and develop related personnel to gain additional information and understanding in the aspects of conservation. Moreover, some planning in environment management needs to be done mutually. The attitudes gained from the samples are in moderate levels. In the aspect of conservative strategies, the Administrative Priests need to conserve the unique and ancient value of the archeological sites with the attitudes gained from the sample are in moderate level. In the aspect of prevention strategies, the Administrative Priests have their roles in preserve the archeological sites in good conditions and the attitudes gained from the samples are in moderate levels. Concerning the coordination with other related agencies, some related networks and multilaterals are built up to give support and promote to the activities concerning the archeological sites with the moderate attitudes are gained from the sample. About the Knowledge Management, the Administrative Priests should proceed and implement their knowledge in accordance with the rules,

principles and legislation issued by the Sangha Association and the Art Department. Moreover, more opportunities should be opened to welcome community and some local pandits to take part in the archeological sites conservation and to apply new technologies for communication and publicity.

Keywords: Archeological Site Conservation Strategies of the Administrative Priests According to Buddhism

บทนำ

พระสังฆาธิการต้องดูแลรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิมของโบราณสถาน โดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลาง กลยุทธ์ด้านการดูแลรักษาและป้องกัน พระสังฆาธิการต้องกำกับดูแลโบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่ดี โดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลางกลยุทธ์ด้านการติดต่อประสานงานพระสังฆาธิการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานโดยมีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ในระดับปานกลาง และกลยุทธ์ด้านการสร้างองค์ความรู้พระสังฆาธิการควรดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคมและกรมศิลปากร ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารและเผยแพร่เรื่องโบราณสถานโดยให้ความหมายไว้ดังนี้

๑. ความหมายและความเป็นมาของคำว่า “โบราณสถาน”

“โบราณสถาน” เป็นคำที่มีมานานแล้วตั้งแต่เมื่อครั้งที่มีการจัดทำพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มแรก พ.ศ. ๒๔๙๓ ก็ปรากฏคำว่า โบราณสถาน^๑ ซึ่งให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง “สถานที่ก่อสร้างซึ่งเป็นของโบราณ” ต่อมามีการชำระพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานเสียใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ คำว่าโบราณสถาน^๒ จึงได้เปลี่ยนความหมายไปเป็น “สิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง มีอายุเก่ากว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไป” และเพิ่มความหมายทางกฎหมายไว้ด้วยว่าหมายถึง “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย” ความหมายของคำว่าโบราณสถานดังกล่าวยังคงใช้อยู่จนปัจจุบันนี้ตามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^๓

สำหรับคำจำกัดความเฉพาะที่ใช้ในบทบัญญัติของกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๕^๔ ได้ให้นิยามคำว่าโบราณสถานไว้ หมายความว่า “อสังหาริมทรัพย์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือซากปรักหักพังแห่งอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือความจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อันมีอยู่ในสิ่งนั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศิลปกรรม” แต่ในการตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔^๕ ได้มีการแก้ไขนิยามคำว่า

^๑พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓.๕๕๑ หน้า ๒๕๐๒ ๓ พิมพ์ครั้งที่ ,ราชบัณฑิตยสถาน ,

^๒พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.๔๙๑ หน้า ๒๕๓๘ ๕ พิมพ์ครั้งที่ ,ราชบัณฑิตยสถาน ,

^๓พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ,ราชบัณฑิตยสถาน.๖๔๒ หน้า ๒๕๔๖ ๑ พิมพ์ครั้งที่ ,

^๔ราชกิจจานุเบกษา ปี ๒๔๗๕ เล่ม ๕๒ หน้า ๓๙๔ วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๔๗๕.

^๕ราชกิจจานุเบกษา ปี ๒๕๐๔ เล่ม ๗๘ ตอนที่ ๖๖ หน้า ๙๘๐ วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๔.

โบราณสถานเสียใหม่ โดยให้หมายความว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี” และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕^๖ มีการแก้ไขนิยามคำว่าโบราณสถานอีกครั้งโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้มาจนทุกวันนี้ ได้แก่

“โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

จากความหมายดังกล่าว การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นโบราณสถานจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งได้แก่
 - ๑.๑ ที่ดิน ทั้งที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์และที่เจ้าของมีเพียงสิทธิครอบครอง
 - ๑.๒ ทรัพย์สินติดกับที่ดิน ได้แก่ ทรัพย์สินที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น ทรัพย์สินที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติด เช่น ดึก อนุสาวรีย์ เจดีย์ ทรัพย์สินที่ประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง
 - ๑.๓ สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ
 - สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอย และได้มาซึ่งดอกผล สิทธิจำนองจำยโอน สิทธิติดตามทวงคืน เป็นต้น
 - สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยอ้อม เป็นสิทธิเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งติดอยู่กับที่ดินอีกทอดหนึ่ง เช่น สิทธิจำนอง
๒. โดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี โดยมีหลักการสำคัญในการพิจารณา ได้แก่
 - ๒.๑ อายุของอสังหาริมทรัพย์
 - ๒.๒ ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์
 - ๒.๓ หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์
 เมื่อพิจารณาจากหลักการใดหลักการหนึ่งในสามข้อนี้จะต้องเป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งจึงจะถือว่าอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นโบราณสถาน

๒. ประเภทของโบราณสถาน

การแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานอาจกระทำได้ ๒ วิธี โดยแบ่งแยกจากหลักการที่ใช้ในการพิจารณาซึ่งได้แก่ หลักกรรมสิทธิ์ และหลักการขึ้นทะเบียน

หากใช้หลักกรรมสิทธิ์ในการพิจารณาก็จะแบ่งประเภทของโบราณสถานได้เป็น

๑. โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย
๒. โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

แต่ถ้าใช้หลักการขึ้นทะเบียนในการพิจารณา โบราณสถานก็จะถูกแบ่งออกเป็นสองประเภทเช่นเดียวกัน คือ

๑. โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน
๒. โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

๓. การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการที่ปรากฏมานานตั้งแต่สมัยที่ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถาน พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็มีหลักการขึ้นทะเบียนโบราณสถานนี้อยู่แล้วแต่กฎหมายมิได้ใช้คำว่า “การขึ้นทะเบียน” เช่นในปัจจุบันแต่ใช้คำว่า “จัดทำบัญชี” ดังจะเห็นได้จากมาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา ๖ ให้อธิบดีจัดทำบัญชีบรรดาโบราณสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศสยามขึ้นไว้ ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มิได้เจ้าของเป็นของเอกชนคนใดหรือไม่มีเจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน รวมทั้งโบสถ์ วัดวาอาราม และสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นอันเกี่ยวแก่ศาสนา

บัญชีนั้นบุคคลใดๆ ย่อมตรวจสอบและขอคัดสำเนาได้ หรือขอรับสำเนาบัญชีหรือย่อรายการอันรับรองว่าถูกต้องได้ โดยเสียค่าธรรมเนียมตามที่อธิบดีจะกำหนดไว้ แต่ไม่เกินห้าบาท”

ในกฎหมายฉบับปัจจุบัน คำว่า “จัดทำบัญชี” ก็ยังคงหลงเหลือให้เห็นกันอยู่บ้าง ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า

“มาตรา ๘ บรรดาโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย”

๓.๑ หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายในอันที่จะคุ้มครองควบคุมดูแลรักษาโบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดเรื่องการขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ในมาตรา ๗ ว่า

“เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานโดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่

กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมีได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้”

จากบทบัญญัติมาตรา ๗ ดังกล่าวสามารถนำมาสรุปเป็นหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนได้ ดังนี้

๑. อสังหาริมทรัพย์ที่จะขึ้นทะเบียนต้องเป็นโบราณสถานตามบทนิยามของคำว่า “โบราณสถาน” ตามกฎหมาย

๒. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้มีอำนาจประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและมีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน ซึ่งเขตของโบราณสถานนี้ให้ถือเป็นโบราณสถานด้วย

๓. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจให้ใช้สิทธิร้องต่อศาลภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ หากศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนหรือกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานก็ให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนหรือกำหนดเขตที่ดินนั้น ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ได้ร้องขอต่อศาลภายในสามสิบวันก็ต้องถือว่าสละสิทธิ และกรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรย่อมมีอำนาจขึ้นทะเบียนได้

๔. อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนการขึ้นทะเบียนโบราณสถานหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

๕. การประกาศขึ้นทะเบียนหรือประกาศเพิกถอนหรือประกาศแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถานต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา

๖. โบราณสถานที่อธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้

โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วของประเทศไทยมีจำนวนมาก แต่สถานที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ และวัดใหญ่ชัยมงคลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในจังหวัดพิษณุโลก วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดอรุณราชวรารามในกรุงเทพมหานคร พระธาตุขาว พระธาตุดำ และพระเจดีย์ศรีสองนางในจังหวัดหนองคาย พระปรางค์สามยอด และศาลพระกาฬในจังหวัดลพบุรี เป็นต้น

โบราณสถานใดที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วแต่ต่อมาปรากฏว่าโบราณสถานนั้นไม่มีประโยชน์ในการดูแลรักษา และการควบคุมอีกต่อไป กฎหมายให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียนได้ หรือหากต้องการเปลี่ยนแปลงขยายหรือลดเขตโบราณสถานจากที่ได้ประกาศไว้ก็สามารถแก้ไขเพิ่มเติมประกาศได้ ทั้งนี้ จะให้การเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียนหรือการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศมีผลตามกฎหมายจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

๓.๒ ผลของการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โบราณสถานใดที่กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วจะมีผล ดังนี้

๓.๒.๑ ต้องมีการควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว เนื่องจากการปลูกสร้างอาคารมีผลกระทบโดยตรงต่อโบราณสถาน หากไม่มีการควบคุมปล่อยให้ปลูกสร้างกันได้

อย่างเสรียอมทำให้สภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานเสียไป เกิด “ทัศนอุจาด” ในแง่ของกฎหมายสิ่งแวดล้อมมา

มาตรการที่รัฐใช้ในการควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว ได้แก่ มาตรา ๗ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งมีหลักเกณฑ์โดยสรุป ดังนี้

(ก) ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

(ข) กรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำสั่ง

(ค) ผู้ที่ขัดขึ้นไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารตามคำสั่งอธิบดีมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(ง) กรณีที่ขัดขึ้นไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคาร ให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารนั้นได้โดยเจ้าของ ผู้ครอบครอง หรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย หรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอน

(จ) สัมภาระที่รื้อถอนแล้ว ถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขาย หักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนเจ้าของสัมภาระ

๓.๒.๒ เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วต้องแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าด้วยประการใดเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่โบราณสถานนั้นชำรุด หักพังหรือเสียหาย

๓.๒.๓ เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ซึ่งได้รับคำสั่งจากอธิบดีกรมศิลปากรเข้าทำการซ่อมแซม หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้โบราณสถานคงสภาพเดิม ในกรณีที่มีการขัดขวางการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ผู้ขัดขวางจะมีโทษฐานขัดขวางเจ้าพนักงานตามมาตรา ๑๓๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

๓.๒.๔ หากมีการโอนโบราณสถานให้บุคคลอื่น เจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งเป็นผู้โอนมีหน้าที่ต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันโอน โดยหนังสือต้องระบุชื่อ ที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนด้วย

๓.๒.๕ เจ้าของโบราณสถานที่ได้กรรมสิทธิ์มาโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม มีหน้าที่ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน ให้มอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์แทนผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้

๓.๒.๖ หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากโบราณสถานดังกล่าว เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด

๓.๒.๗ อัตราโทษของการบุกรุก ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้เสียประโยชน์ ซึ่งโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้ว มีอัตราโทษที่หนักกว่าการบุกรุก ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้เสียประโยชน์ ซึ่งโบราณสถานที่ไม่ยื่นทะเบียน

๓.๒.๘ ในการเปิดให้ผู้อื่นเข้าชมโบราณสถานที่ได้ยื่นทะเบียนแล้วเพื่อประโยชน์ในการรักษา สภาพ ความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโบราณสถาน ผู้เข้าชมโบราณสถานต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ดังต่อไปนี้

- (ก) ไม่เคลื่อนย้ายสิ่งต่างๆ ภายในโบราณสถาน
- (ข) ไม่ขีด เขียน หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใดๆ ซึ่งข้อความ ภาพ หรือรูปรอยใดๆ ลงบนโบราณสถาน
- (ค) ไม่นำอาวุธ วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง หรือสารเคมี อันจะก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในโบราณสถาน
- (ง) ไม่ป็นปายโบราณสถาน หรือไม่กระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหาย หรือก่อให้เกิดความสกปรก และไม่ป็นระเบียบเรียบร้อยแก่โบราณสถาน
- (จ) ไม่เทหรือถ่ายทิ้งขยะมูลฝอย หรือสิ่งปฏิกูลลง ณ ที่ใดๆ ภายในโบราณสถาน นอกจากที่ซึ่งจัดไว้

(ฉ) ไม่กระทำการใดๆ ภายในโบราณสถาน อันเป็นที่น่ารังเกียจ หรือเป็นที่เสื่อมเสียต่อศีลธรรมอันดี หรือลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาและวัฒนธรรม หรือก่อความรำคาญแก่ผู้เข้าชมอื่นๆ

โดยสรุปแล้วปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีโบราณสถานที่ได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลก อันนำมาซึ่งชื่อเสียง เกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ๓ แห่ง ได้แก่

๑. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร

อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง ๓ แห่ง อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันและมีอายุใกล้เคียงกัน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ในอดีตเคยเป็นนครหลวงแห่งแรกของไทย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่ในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ในอดีตศรีสัชนาลัยมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงเอกของสุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ไม่ไกลจากเมืองเก่าสุโขทัยเท่าใดนัก ในอดีตเมืองกำแพงเพชรถือเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย

๒. อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ตั้งอยู่ที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา ภายในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาประกอบด้วยโบราณสถานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัดมงคลพิตร พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และ เพนียดคล้องช้าง ล้วนเป็นหลักฐานทางอารยธรรมซึ่งแสดงถึงระยะเวลาอันสงบสุขและเป็นปึกแผ่นที่ยาวนานที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์

๓. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ในฐานะที่เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ได้ค้นพบหลักฐานจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ โครงกระดูกในหลุมฝังศพ ภาชนะดินเผาลายเขียนสี เครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องประดับที่ทำด้วยสำริดและเหล็ก

๔. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ

สำหรับการบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการนำกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานไปใช้คือ พระสังฆาธิการควรจะมีความรู้ความเข้าใจประเด็นสำคัญ ซึ่งใช้เป็นหลักกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นข้อปฏิบัติที่พระสังฆาธิการควรจะต้องประยุกต์กลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อให้เกิดประโยชน์ พระสังฆาธิการจะต้องมีวิจยารณญาณและใช้สติปัญญาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อเป็นกรณีศึกษาซึ่งความสำเร็จในกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานตามเป้าหมายเพื่อให้เกิดผลเป็นเครื่องจูงใจและเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้ พระสังฆาธิการ ประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างถูกต้อง

๑. **ด้านฉันทะ** พระสังฆาธิการต้องมีความเข้าใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเป็นอาการที่จิตใฝ่ปรารถนาอยากทำสิ่งนั้นด้วยความสุจริตอยากทำสิ่งดีงามเพื่อให้ ความถูกต้องเกิดมีขึ้นอยากให้สิ่งนั้นเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ประณีตงดงามเมื่อมีความเข้าใจใคร่ จะทำเช่นนั้น คนเราก็จะมีความเพียรสร้างสรรค์ทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลงได้ความอยากทำที่จัดเป็นฉันทะนี้ จะต่างจากความอยากที่จัดเป็นตัณหาที่เป็นความอยากในทางสนองความต้องการทางกามารมณ์อยากเป็นโน่นเป็นนี่ ในทางทุจริตเป็นต้นฉันทะนี้เป็นคุณธรรมสำคัญในเบื้องต้นที่ผู้ปรารถนาความ เจริญพึงทำให้เกิดมีในตน เพื่อขจัดความเกียจคร้านให้หมดไปแล้วใฝ่หาความเจริญก้าวหน้าหันมาเอา ใจใส่ต่อกิจการที่ทำได้สามารถทำ ให้สมปรารถนาได้ถ้าคนเราขาดฉันทะนี้แล้วก็เท่ากับว่าประสบความ ล้มเหลวตั้งแต่ต้นเพราะไม่ปรารถนา แม้แต่จะลงมือทำคนที่ขาดฉันทะก็จะมีแต่ความหมดกำลังใจ

๒. **ด้านวิริยะ** พระสังฆาธิการต้องมีความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งความเพียรความเพียรประกอบความดีความบากบั่นในการศึกษา ศิลปวิทยาความเพียรในการระงับและละอสุทธหรือความเพียรในการทำและรักษากุศลเป็นต้นด้วย ความกล้าหาญไม่กลัวต่อความยากลำบากโดยตระหนักตามพุทธภาษิตที่ว่า “วิริเยนทุกขมจเจตคนจะล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร” คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ทำตามจิตใจจะแน่วแน่ มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย

๓. **ด้านจิตตะ** พระสังฆาธิการต้องมีความตั้งใจตรึบรู้อยู่ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอา จิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยหมั่นใส่ใจสนใจฝึกใฝ่ในความดีด้วยความมั่นใจผู้ที่มี อิทธิบาทข้อนี้ จะประกอบกิจการสิ่งใดก็จะทำด้วยความมีชีวิตชีวามีความกระตือรือร้นสดชื่นอยู่ใน ขณะทำงานเสมอ หรือเรียกว่า “มีกะจิตกะใจทำงาน” การที่คนเรามีความคิดผูกพันจดจ่อสนใจใน เรื่องใดเรื่องหนึ่งคนผู้นั้น จะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่นยอมเป็นเหตุให้เกิดสมาธิพร้อมกับความคิดจดจ่อ สนใจนั้นอย่างไรก็ตามการทำงาน ทุกอย่างย่อมมีความผิดพลาดเพราะคนที่ไม่มีความผิดพลาดคือคน ที่ไม่ได้ทำอะไรเลยแต่งงานของผู้มีอิทธิ บาทคือจิตตะนี้ก็จะมีความผิดพลาดน้อยมากและผลงานที่ทำสำเร็จลงก็มีผลเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

๔. **ด้านวิมังสา** พระสังฆาธิการต้องใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผลและ ตรวจสอบข้ออ้างหรือหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นโดยมีการวางแผนคิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่ เสมอการที่คนเรา ใช้ปัญญาพิจารณานั้นใคร่ครวญตรวจตราเหตุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยคิดหาเหตุผลและสอบสวนเช่นนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างใกล้ชิด ตลอดเวลาทั้งยังเป็นเหตุให้จิต แน่วแน่แล่นไปดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณานั้นโดยไม่ฟุ้งซ่านไม่วกแวก

๕. บทสรุป

การนำหลักอิทธิบาท ๔ เข้ามาบูรณาการใช้ในกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถาน มีการประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ กับหน้าที่การจัดการเชิงกลยุทธ์ซึ่งประกอบไปด้วย ขั้นตอนการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวกและการควบคุม ที่จะผสมผสานและเชื่อมต่อในการบูรณาการเข้ากับการอนุรักษ์โบราณสถาน การให้ความรู้แก่พระสงฆ์และการ ดำเนินวิธีการดูแล รักษาโบราณสถาน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามหลักธรรมภิบาลคือ หลักอิทธิบาท ๔ สำหรับการบูรณาการกับกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานคือ พระสงฆ์และการควรมีความรู้ความเข้าใจอิทธิบาท ๔ ที่เป็นประเด็นสำคัญซึ่งสามารถปรับใช้กับ กลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถาน คือพระสงฆ์และการควรมีฉันทะความใส่ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป ควรมีวิริยะความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามอดทน ควรมีจิตตะความตั้งใจตรึกรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดมีความกระตือรือร้นสดชื่นอยู่ในขณะที่ทำงานเสมอ และควรมีวิมังสาใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราเหตุผลและตรวจสอบ การวางแผนคิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. พระอารามหลวง เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.
- _____. แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘.
- _____. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๕.
- _____. โบราณคดีเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.
- _____. ประวัติวัดชุมพลนิกายารามจังหวัดพะนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๒๓.
- _____. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒, พ.ศ. ๒๕๓๕. พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด, ๒๕๔๔.
- _____. ศิลปการบริการงานศิลปวัฒนธรรม ๑๐๐ เรื่องกรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปลนโมทีฟ จำกัด, ๒๕๕๒.
- _____. คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๗.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๕๕.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนาจัดการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒.
- พระไพศาล วิสาโล. ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๔๒.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). การปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.